

SOSYAL DEVLET VE AİLE*

Prof. Dr. Erol CANSAL

Giriş

Ş: 1 — Genel olarak aile ve türleri

I — Aile toplumun çekirdeği, özüdür. Toplumdaki örgütlenme aileden başlar. Ailede ana, baba ve çocuklar ile eşler arasında bir düzen vardır. Aile, içinde yaşayan kişilerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan bir ortamdır. Bu ihtiyaçlar beslenme gibi maddî, üreme gibi fizyolojik, kültür ve eğitim gibi manevî değerleri yaratacak olan ihtiyaçlar olabilir. Toplumdaki tüm kişileri ilgilendiren bu ihtiyaçların bir aile çatısı altında yeteri kadar giderilmesi, kuşakların güçlenmesini, maddî ve manevî değerlerin zenginleşmesini ve bunların yeni kuşaklara geçirilmesini sağlar.

II — Aile türleri çeşitlidir. Bir tek tip aile yoktur. Gelmiş geçmiş ve bu gün yaşamakta olan toplumların yapılarına göre türlü aile şekilleri oluşmuştur. Örneğin ana-erkil (maderşahî) aile kadının ve onun soyunun egemenliği üzerine kurulur. Kadının kız kardeşleri, erkek kardeşleri, dayıları, teyze ve yeğenleri aileye dahil sayılır. Koca ise kendi ailesi ile yaşamaya devam eder; zaman zaman eşinin ailesini ziyaret eder. Baba erkil aile erkeğin ve onun soyunun egemenliğine dayanır. Erkeğin ailesindeki en yaşlı kişi, topluluğun dinî, siyasî ve iktisadî reisi sayılır. Bu tür aileler büyük ailedir. Toplumların toprak mülkiyetine dayandığı çağlarda toprağın bölünüp parçalanmaması, aile fertleri tarafından işletilmesi zarureti, büyük aileyi uzun asırlar yaşatmıştır. Bir kimsenin toplumda itibar görmesi için böyle büyük bir aileye mensub olma-

* Ankara H. F. 1969-1970 yılını açış dersi.

sı gerekirdi. Feodal devrin ailesi askerî, idarî, iktisadî ve hukukî gücü olan, asalet derecelerine göre itibarlı insan topluluğu idi.¹

1789 tarihli Fransız İhtilâli feodal düzeni yıktı. Bunun sonucu olarak toprağa bağlı büyük aile parçalandı. Asiller giyotine götürülürken fransız toplumunun zihninde aile fikri sarsıldı. O zamanın ünlü deyimi ile yalnız kişi ve Devlet vardı (il n'y a que l'individu et l'Etat). 18. asırdan itibaren başlayan, ailede bölünme ve parçalanma olayında büyük ihtilâlin etkisi derin olmuştur. İhtilâl burjuvaziyi kurdu. Küçük aile biçimi doğdu. Batıda endüstri çağı başladığı zaman aile, ana-baba ve çocuktan ibaret bir topluluktur. Endüstri büyük kitleleri işçi olarak çekip alıyor ve ailedeki her ferdi çalıştırmak suretiyle hayat hakkı tanıyordu. Bu nedenle bir kişinin çalışmasını paylaşarak yaşayan kalabalık aile türü kaybolmaya yüz tuttu. Bu gün Batının ailesi ana-baba ve çocuklardan oluşmuş küçük ailedir. Bu örneği Sosyalist ülkelerde de görmek mümkündür. Bu rejimlerin ailesi de karı koca ve çocuklardan oluşan küçük aile tipidir. Ancak, bu iki küçük ailenin toplumdaki fonksiyonları arasındaki farka değinmek yerinde olacaktır: Batı Demokrasilerinde aile serbest ekonomik faaliyetlerde bulunabilir; oysa ki sosyalist ülkelerdeki aile toplumun tüm ekonomik ihtiyaçlarını üretmek üzere, Devlet tarafından seferber edilmiştir.²

Toplumumuzun aile yapısı karmaşıktır: büyük toprak mülkiyetinin bulunduğu Doğu bölgesinde toprağa bağlı büyük ailelere rastlanmaktadır.³ Ancak, prototip türk ailesi bu değildir. Ziraat Fakültesi Ev Ekonomisi Kürsüsü tarafından Orta Anadolu köylerindeki aile strüktrü üzerinde yapılan araştırmalardan anlaşıldığı gibi, nüfusun büyük kısmını teşkil eden köylü ailesi 3-7 kişilik küçük ailelerdir. Bunlar ya kendilerine yetecek kadar toprağı işlemek veya başkasının arazisinde ziraat işçisi, ortakçı, yarıcı olarak çalışmak üzere örgütlenmişlerdir.⁴ Ülkemizde sanayileşme hareketleri başladıktan sonra gelişen işçi sınıfında ve yine bürokrat sınıflarda da bu günün ailesi, genel olarak karı koca ve çocuklardan oluşmuş küçük ailedir.

¹ Bu hususta bkz. Türk Hukuk Ansiklopedisi, 1962, Ankara, c. 1, Aile kavramı, Cansel, E. s. 453 vd; Folsom, K. J. The Family and Democratic society, 1948, New York, s. 145 vd; Anshen, R. N. The Family, its function and destiny, 1948, New York, s. 18 vd.

² Bkz. Ansorg, L. Familienrecht der DDR, 1967 Berlin, s. 13 vd.

³ Beşikçi, İ. Doğuda değişim ve yapısal sorunlar, 1969, Ankara, s. 114 vd.

⁴ Şahinkaya, R. Orta Anadolu köylerinde aile strüktürü, 1966, Ankara, s. 13, 44.

III — A i l e f e r t l e r i — Bu arada, bir kişinin aileye ne suretle bağlanmış sayılacağını incelemek yerinde olacaktır: Aile ile ferdi birleştiren bağ evlenme gibi hukukî bir muamele ile olabilir: karı-koca sıfatı evlenme sözleşmesinden doğar. Bir sulbten gelmek de bir aileye mensup olmanın sebebinin teşkil edebilir. Çocukların ailelerine nisbetleri bu kan rabıtası ile olur. Ancak, ne evlenme, ne de kan bağı ferdin bir aileye aid olmasının gerekçesi değildir, olmamıştır. Örneğin Roma Hukukunda manussuz evlenen kadın, koca hâkimiyetine girmiş sayılmıyor; kocasının ailesi dışında kalıyordu. Yine Roma hukukunda evlâdın aileye mensubiyeti kan rabıtasına değil; baba hakimiyetine (patria potestas) tâbi sayılıyordu.⁵ Bu gün aileye mensup olmanın türlü yolları vardır. Medenî Kanunumuza göre evlenme muamelesi karı-koca arasında evlilik bağı kurar. Buna dar anlamda aile diyoruz. Bir sulbten gelme vakıasına dayanan kan hısımlığı çocukları aileye bağlar. Ana, baba ve çocuklar daha geniş anlamda aileye vücut verir. MK. 318. md. si bir de en geniş anlamda aileyi, büyük aileyi kabul ediyor: kanuna, akde veya örf ve âdete göre bir arada yaşayan kimseler ev reisinin idaresinde aile teşkil edebilirler.⁶

IV — E v l i l i k — Ailenin hukukî şekli evlenmedir. Eski çağ toplumlarından beri evlenme, aile kurmak üzere baş vurulan yoldur. Evlenme olmadan da aile kurmak mümkün olabilir. Yalnız, bu iki tür aile arasında evlilik ile kurulmuş olanı toplum düzenine, ahlâki anlayışa ve aile geleneklerine en uygun olanıdır. Bunun içindir ki, evlenmenin bütün dünya hukuklarında kanunî düzenlenmeye eriştiğini görüyoruz. Evlenme olmadan aile yaşantısı ise, bu durumdaki kadın ve erkeğin, özellikle böyle bir evlilik dışı yaşantıdan doğan çocuğun hukukî menfaatini korumak amacı ile kanunlarda düzenlenmiş; hassaten çocuğun baba ile olan neseb bağının kurulması her kanunda değişik biçimde ele alınmıştır. Örneğin, Alman MK. §: 1589 II evlilik dışında doğmuş olan çocuğun, babası ve onun akrabaları ile hısım olamayacağını ifade eder. Fransız MK. ise, evvelâ böyle bir çocuğun babasının kim olduğunun araştırılmasını yasaklamıştı. Sonradan yapılan bir değişiklikte, Ccfr. 340 ve 342. md. lerindeki şartlarla çocuğun tanınmasının mümkün olabileceği kabul olundu. MK. 292. md. si de birbirleri ile evli erkek ve kadının zinasından doğan çocukların tanınmasını yasaklıyor, ve 310. md. de ancak erkeğin anaya evlenme vaad etmesi veya cinsel

⁵ Bkz. Kaser, M. Das Römische Privatrecht, Erster Abschnitt, München, 1955, s. 48; Girard, P. F. Manuel élémentaire du Droit Romain, 1924, s. 143-144.

⁶ Bk. Velidedeoğlu, H. V. Aile Hukuku, 1965, İstanbul, s. 6.

ilişkinin cürüm veya yetkinin kötüye kullanılması sayılan hallerde doğan çocuğun hüküm yolu ile babasının tesbitine müsaade ediyor.

Evlenme ister çok kadınla bir erkeğin evlenmesi (poligami); ister çok erkekle bir kadının evlenmesi (poliandri); isterse bir erkeğin bir kadınla evlenmesi (monogami) biçiminde olsun, Devletlerin hukuk düzenince biri veya diğeri meşru aile kurma yolu olarak kabul edilmiştir. Bu yol, eşlerin müşterek hayatlarını paylaşmalarında ve çocukların yetişmesinde en isabetli ve mükemmel olanıdır. Aile müessesesi aleyhine söylenenlere rağmen, insan oğlu maddî ve manevî tüm ihtiyaçlarını giderebileceği aileden başka bir ortam bulabilmiş değildir.⁷ Aile bu gün de toplumun nüvesi olmakta devam ediyor. Ana yasalarda ailenin toplumun dayanağı olduğu bir hükümle teyit olunuyor. Örneğin, Alman Anayasasının 6. paragrafı aileye ve onun korunmasına ayrılmış; 1946 tarihli Fransız Anayasasının preambülünde ailenin toplumun nüvesi olduğu belirtilmiş ve Türk Anayasasının 35. md. si de, «Aile Türk toplumunun temelidir» hükmünü vaz etmiştir. Bu suretle aile kurumu Anayasal bir resmiyet kazanmış olmaktadır. Hatta aile, Devletlerin de sınırları ötesinde, milletler arası kabule erişmiştir. Nitekim, 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilâtı tarafından onanmış bulunan «İnsan hakları evrensel demeci» nin 16. md. sinin 3. paragrafında «Aile toplumun tabii ve köklü bir unsurudur. Bu nedenle toplum ve devlet tarafından korunma hakkı vardır» denmekte, yine 7 Temmuz 1961 tarihli Avrupa Sosyal Haklar sözleşmesinin 16. md. si de «ailenin bir toplumun nüvesi olduğunu» belirterek korunması hakkında hüküm koymaktadır.⁸

Ş : 2 — Devletin aileye müdahalesi :

I — Toplum hayatında bu kadar önemi olduğu kabul edilen ailenin Devlet tarafından denetimi de bir ihtiyacın ifadesi olmuştur. Ancak, bu denetimin şumulü, şekli Devletin oluşumuna göre değişik, az veya çok müdahaleci olmuştur. 19. Asrın liberal Devleti ailenin hukukî şekli olan evlenme kuralları üzerine titizlikle eğildi. Bu asırda ve 20. asır başlarında hazırlanmış olan Medenî Kanunlarda ailenin mükemmel hukukî tanzime eriştiğini görmek mümkündür. Bu düşüncenin ana hatlarını göstermek üzere, medenî ni-

⁷ Bkz. Schwarz, A. B. Aile Hukuku, 1942, İstanbul, s. 27 vd.; Freienfels, M. W. Ehe und Recht, 1962, Tübingen, s. 32, 39; Dombois, H. Familienrechtsreform, 1955, Witten-Ruhr, s. 80.

⁸ Ayrıca bkz. Planiol-Ripert, La Famille, Traité, t. II, 1952, Paris, s. 2 vd.

kâh zorunluluğu (MK. 108), ahlâki bakımdan usul ve fûru ile belirli bir dereceye kadar civar hısımları arasında evlenme memnuiyeti (MK. 92), nesillerin sıhhatini korumak amacı ile temyiz kudreti olmayanlara evlenme izni verilmemesi (MK. 112), bu yasaklara uymamanın evliliğin butlanı sonucunu getirmesi (MK. 113), evliliğe son vermenin ancak boşanma davası ve hâkim hükmüyle mümkün olabilmesi, velâyet hakkının kullanılmasının mahkemenin denetimine tâbi tutulması, (MK. 274) vesayet kurumunun Devletin murakabasında işlemesi zikredilebilir.

Bu kısa açıklamadan anlaşılacağı gibi, Devlet, aileyi ideal olarak kurmak, ve sıhhatli bir şekilde yaşatmak için aile hukukunda her türlü tedbiri alma yolunu tutmuştur. Liberal hukuk anlayışında olan ülkelerin Medenî Kanunlarında aile kurumuna karşı bu derece devletçi davranış bir çelişki gibi görünebilir. Hatta bu çelişki, aile hukukunun devletleştirilmesinden söz eden hukukçuların⁹ fikirleri ile daha da yoğunlaşmaktadır. Ancak, bu çelişkinin görünüşte olduğuna da işaret etmek gerekir. Zira, liberal devlet, aileyi ve evlilik hukukunu bu derecede ihtimam ile düzenlerken sadece evliliğin sağlam temellere dayandırılmasını, ailenin belirli hukuk kurallarına göre kurulup idamesini ve son bulacaksa yine belirli sebeplerle son bulmasını istemiştir. Yoksa, kişileri birbirleri ile evlenmeye zorlamadığı gibi, aile belirli hukukî kalıplara göre kurulup yaşamaya başladıktan sonra, onun yaşantısına karışmayı, aile hürriyetine müdahaleyi düşünmemiş; esasen liberal felsefeye aykırı düşecek olan bu tür davranışlardan uzak kalmış; hatta ailenin masuniyeti ile ilgili olarak ceza kanunlarına hükümler koymuştur. Bu tutumundan anlaşılacağı gibi, liberal Devlet aileye kurulurken hukukî şekil vermekte fakat aile kurulduktan sonra yaşamaya için gerekli ihtiyaçlarını teminde onu yalnız bırakmakta; sorumluluğu aile reisine yüklemektedir. Ancak, 19. asrın ortalarından sonra kuvvetlenmiş olan kapitalist düzen büyük yığınların git-tikçe fakirleşmesi sonucunu getirdi. Bu durumda Devletin kişiye ve aileye tanıdığı hürriyetler, o zamanın deyimi ile «bırakınız yap-sınlar» fikri kıymetini yitirdi. Ailenin meskene, çocukların bakıma ve okumağa, aile fertlerinin işsizlik, hastalık, sakatlık, yaşlılık gibi çalışmaya ve kazanmaya mâni hallerde yardıma ihtiyacı vardı. Ona sadece hürriyetini temin edip, maruz kaldığı ve yenemediği maddî sıkıntıları karşısında seyirci kalmanın mümkün olamayacağını anlayan Devlet, büyük kitlelerin acil ihtiyaçları üzerine eğildi. Bu su-

⁹ Bkz. Schwarz, age. s. 14.

retle, kişinin ve ailenin hürriyetini temine yönelmiş olan karışma-
ma, kaçınma ilkesi, ayrıca onun sosyal ihtiyaçlarını da karşılamak
üzere Devletin yapma, verme, koruma görevi ile de kuvvetlendiril-
di¹⁰. Bu suretle kişi, Devletten bazı sosyal haklar istemek olanağını
elde etti. Sosyal hak kavramı 1848 tarihli Fransız Anayasasında ilk
ifadesini buldu. Ancak, büyük bir uygulama alanı olmadı. Asıl, Bi-
rinci Cihan Harbinin Batı toplumlarında yarattığı sosyo-ekonomik
sorunlar sosyal hakların belli başlı Anayasalarda düzenlenmesi so-
nuçunu getirdi. Nitekim 1919 tarihli Alman Cumhuriyeti (Weimar)
Anayasası sosyal hakları geniş bir şekilde düzenliyor ve 151. mad.
sinde «iktisadî hayatın adalet kurallarına göre ve herkese, insanlı-
ğa yaraşır biçimde düzenleneceği» hükmünü koyuyor ve bu amaca
erişmek için Devletin gerekli örgütleri kurarak halk sağlığını, genç-
lerin ve çocukların her bakımdan iyi yetişmelerini sağlayacağını
ifade ediyordu.

İkinci Dünya savaşından sonra yapılmış olan yeni anayasalar-
da sosyal hakların daha geniş şekilde tanzim edildikleri görülmek-
tedir¹¹. Örneğin 1946 tarihli Fransız Anayasasının preambülünde
ananın, çocuğun, yaşlıların korunması, dinlenme hakkı, öğrenim,
çalışma hakkı gibi sosyal haklar yer almaktadır. 1948 tarihli İtal-
yan Anayasasının ikinci ve üçüncü bölümlerinde sosyal haklara çok
geniş yer verilmiştir. 1949 tarihli Batı Almanya Bonn Anayasası da
Devletin niteliğini «Sosyal Devlet» olarak belirtmektedir. Bu Ana-
yasalardan geniş şekilde yararlanmak suretiyle hazırlanmış olan
Türk Anayasasının 2. md. si Devletin sosyal Devlet niteliğini belirt-
mekte ve üçüncü bölümü «Sosyal ve iktisadî haklar ve ödevler»
başlığını taşımaktadır.

II — Bu günkü hukuk düzeni aileyi yalnız Medenî Kanunun
belirli hükümlerine uyulmak suretiyle kurulmuş bir birlik olarak
mütalâa etmemektedir. Bu günün ailesi, aynı zamanda toplumun
bünyesinden doğabilecek sosyal ve iktisadî tehlikelere karşı sosyal
haklarla donatılmış ve bu haklarını sosyal Devletten isteyebilen
Anayasal bir kuruluş olmuştur. Devlet aileyi korumakla yükümlü-
dür. Anayasamın 35. II. md. si :

«Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri ailenin, ananın ve çocuğun
korunması için gerekli tedbirleri alır ve teşkilâtı kurar» demek-
tedir.

¹⁰ Bkz. Kapanî, M. Kamu Hürriyetleri, 1968, Ankara, s. 51 vd.

¹¹ Şu kitaba bkz. Brunet, La garantie internationale des Droits de l'Homme,
1947, Genève, s. 68 vd.

Ancak, Anayasa tasarısının bu madde ile ilgili gerekçesinde Devletin aileyi koruması için ne gibi tedbirler alacağına, hangi tür yardımlar yapacağına dair bir açıklık yoktur. Maddenin Temsilciler Meclisinde görüşülmesi sırasında da hemen hemen hiç tartışılmamıştır¹². Anayasanın sekiz yıllık uygulamasında da tüm ailenin korunması ile ilgili büyük yasama çalışmaları olmamıştır. Bununla beraber, ilk Beş Yıllık ve İkinci Beş Yıllık plânda bu husus ile ilgili çalışma tasarıları vardır :

Birinci Beş Yıllık plânda ananın ve çocuğun sağlığına önem verileceği¹³, sosyal hizmet olarak korunmaya muhtaç çocukların bakımı ve yetiştirilmesi, çocuk suçluluğunun önlenmesi, intibaksız çocuklar, geri zekâlı çocuklar meselesinin çözümü, çocuk refahının sağlanması gibi sorunların ele alınacağı vaadedilmektedir¹⁴.

İkinci Beş Yıllık Plânda ise, sosyal hizmetlere daha geniş yer verileceğine dair açıklamalar vardır¹⁵: Kişilerin kendilerine ve ailelerine devamlı gelir sağlanmasına çalışılacak, sosyal güvenlik politikası toplumun bütün gruplarını, sanayi hizmetlerini, tarım sektörünü kapsayacak şekilde genişletilecektir. Sosyal sigortaların kapsadığı risk alanları şumullendirilecek; özellikle bu sigortanın ilgilenmediği alanlar: örneğin korunmaya muhtaç çocuklar, okuyan gençler, çalışanların eş ve çocukları, ihtiyarlar hakkında sosyal güvenlik tedbirleri getirilecektir¹⁶. Ana ve çocuk sağlığına önem verilecek, fena bakım, bulaşıcı hastalıklar ve beslenme bozukluğu gibi nedenlerle çok yüksek olan çocuk ölümü vakıasının¹⁷ önünü almak için çalışılacak, kuruluşlar arasında iş birliği sağlanacaktır¹⁸. Nüfusun bir plâna göre çoğalmasını sağlamak, ailenin gücünü aşan sayıda çocuk sahibi olmasını veya çocuk düşürme gibi, hayati tehlike yaratan müdahaleleri önlemek için aile plânlaması programları yapılacaktır¹⁹.

Birinci ve ikinci kalkınma plânından özetlediğimiz bu yardımlar içinde, doğrudan doğruya ailenin, çocuğun ve ananın korunması ile ilgili olanları dağınık, tüm aile sorunlarını ele almaktan uzak

¹² Bkz. Temsilciler Meclisi Tutanakları, 1961, cilt II.

¹³ Birinci Beş Yıllık Plân, 1963-1967, s. 410.

¹⁴ Aynı kitap, s. 423.

¹⁵ İkinci Beş Yıllık Plân, s. 229.

¹⁶ Aynı kitap, s. 209 vd.

¹⁷ Şu etüde bkz. Şahinkaya, R., Kalaycıoğlu, N. Hatay bölgesinde çocuk ölümlü, 1961, Ankara.

¹⁸ İkinci Beş Yıllık Plân, s. 220.

¹⁹ İkinci Beş Yıllık Plân, s. 226.

görülmektedir. Anayasanın 35. md. sinin buyruğu olan ailenin Devletçe korunması belli başlı bir sorun olarak ele alınmak ihtiyacıdadır. Bu konu ile ilgili mevzuatımız da aynı şekilde çeşitli kanunlarda düzenlenmiş, dağınık ve dolayısıyla tedvine muhtaçtır. Bunlardan bazıları ailenin korunması ile ilgili değildir: örneğin 24 Mayıs 1957 tarihli ve 6972 sayılı Kanun anasız, babasız veya ana babası tarafından terk edilmiş, bakımsız çocukların korunması ile ilgilidir. 554 sayılı kanun da ailenin korunması için değil; evlilik dışında karı koca gibi yaşayan kadın ve erkekten dünyaya gelmiş çocuğun nesebini tashih etmek için kabul edilmiştir. Bu kanun toplumuza hâs zaruretleri dile getirmiş olmakla beraber, evlenmek suretiyle Medenî Kanun hükümlerine göre kurulacak aileye de bir darbe teşkil etmektedir²⁰.

Umumî Hıfzısıhha Kanununda neslin sıhhatli olmasına değişen bazı hükümler vardır. Belediyeler Kanununda, 931 sayılı İş Kanununda ve sair mevzuatta çocuğun, ananın, babanın sağlık, çalışma, hastalık, dinlenme halleri ve yapılacak sosyal yardım çeşitleri hakkında dağınık hükümlere rastlanmaktadır. Bu alanda en mühim adımın 27.7.1964 tarih ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu tarafından atıldığına işaret etmek gerekir.

Nitekim, adı geçen kanun, iş kazaları ile meslek hastalıkları, hastalık, analık, malûllük, yaşlılık ve ölüm hallerinde, kanunun kapsamına giren kişilere sosyal sigorta yardımı yapılmasını ön görmektedir, md. 1. İş kazaları ve meslek hastalıklarında sigortalıya sağlık yardımı ve maddî yardım yapılmakta (md. 12); eğer sigortalı ölmüşse eşine ve çocuğuna belirli oranlarda yıllık gelir bağlanmaktadır (md. 23). Hastalık sigortası sigortalının ve eşi ile çocuklarının hastalıkları halinde iyi olmaları için bakım, tedavi ilâç masraflarının ödenmesini ön görmektedir (md. 32). Analık sigortası, sigortalının gebelik muayenelerinin, doğum ve çocuğu emzirme masraflarının ödenmesini sağlamaktadır. Malûllük ve ihtiyarlık hallerinde de sigortalıya çeşitli sosyal yardımlar yapılmaktadır.

Sosyal Sigortalar Kanunu, sosyal haklara geniş bir yer vermiş olmakla beraber, ailenin doğrudan doğruya korunmasına yönelmiş bir kanun değildir. Kanunun ikinci maddesinde belirtildiği gibi, sadece bir hizmet akdine dayanarak bir veya bir kaç iş veren tarafından çalıştırılan işçiler için ön görülen sigorta kanunudur.

²⁰ Şu makaleye bkz. Ayiter, N. Die Probleme der ausserehelichen Kindschaft in der Türkei, Recueil des travaux de la troisième semaine juridique Turco Suisse, 1966, Ankara, s. 81, 86.

Bundan başka, kanun tarım işlerinde çalışanları kapsamı dışında tutmakla (md. 3, I, A), uygulama alanını daraltmıştır. Bu söylenelere rağmen, Sosyal Sigortalar Kanununda, dolaylı da olsa, bu kanuna tâbi işçilerin ve ailelerin çeşitli nedenlerle sosyal yardımlardan yararlanmaları sağlanmıştır.

Sosyal yardımlara geniş bir şekilde yer veren diğer bir kanun da 14.7.1965 tarih ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'dur. Bu kanun, devlet memurlarının, eşlerinin, ve çocuklarının ve bakmakla yükümlü oldukları ana ve babalarının hastalıkları, analık halleri ve kendilerinin meslek kazasına maruz kalmaları hallerinde sosyal sigorta yardımları yapılmasını ön görmekte (md. 187-188), bundan başka, memurlar için kiralık veya mülk konut yaptırılması, çocuklar için çeşitli okul bursları, çalışmayan eş ve çocuk için aile ödenekleri hakkında hükümler ihtiva etmektedir (md. 193, 199, 202).

Fakat hemen açıklayalım ki, sigorta uygulaması için 188. md. de ön görülen özel sigorta kanunu henüz çıkarılmamış ve yine aile ödenekleri için her yıl bütçede ayrılması ön görülen yeterli bir fon bu güne kadar ayrılmamıştır.

Devlet Memurları Kanunu da bir taraftan yalnız memur zümresini kapsamı, diğer taraftan doğrudan doğruya ailenin korunmasına ilişkin bir kanun olmaması itibariyle, ülkemizdeki tüm ailelerin sosyal haklardan yararlanmaları amacını taşımamaktadır. Bunun gibi, Avukatlık Kanunu da avukatlar için bazı şartlarla sosyal sigortalardan faydalanma hakkı vermekte; fakat ailenin korunması ile doğrudan doğruya ilgili bulunmamaktadır.

Özetlersek, Anayasanın 35. md. sinin buyruğu olan, ailenin, çocuğun ve ananın korunması sorunu bütün genişliği ile henüz ele alınmış değildir. Beş Yıllık Plânlarda alınması düşünülen tedbirler ile mevzuatımızda mevcut imkânlar dağınık, yetersiz ve örgütten yoksun olup, ıslahı için ciddi çalışmaları gerektirir niteliktedir²¹.

²¹ Aileye sosyal yardım, Avrupa Ülkelerinde yaygın bir uygulamaya erişmiştir. Örneğin, Fransa'da 4 Ekim 1945 tarihli Sosyal Güvenlik Kanunu, «La loi de la sécurité sociale»; 22 Ağustos 1946 tarihli La loi des prestations familiales (Bkz. Dalloz, Nouveau Repertoire, t. III, s. 755); Almanya'da 11.8.1961 tarihli Aile haklarında değişiklik yapan kanun (Familienrechtsänderungsgesetz) ve ailede eşitlik kanunu (Gleichberechtigungsgesetz (Bkz. Lexikon des Rechts, Darmstadt, 1968, 2. Bd. s. IV, 139); İsviçre'de 20 Aralık 1946 tarihli İhtiyarlık ve hayatta kalanlar hakkında sigorta (Assurance-Vieillesse et survivants), işsizlik ve işsizlikle savaş sigortaları, iş kazaları ve meslek hastalıkları sigorta ve yardımlarına ilişkin mevzuat (Bkz. Recueil systematique des Lois et Ordonnances, 1951, Born, Vol. 8) gösterilebilir.

Bu çalışmaların de lege ferenda bakımından «Aileye sosyal yardım» kanunu ile sonuçlanması çok temenniye değer. Böyle bir kanunun ana çizgileri şöyle düşünülebilir:

I. Bölümde ailenin tarifi, aile fertleri, çeşitli zümrelere ait aile tipleri ile ilgili hükümler yer alır. Aile fertlerinden kimlerin, ne sebeple ve hangi çeşit yardımlardan faydalanacakları belirtilir.

II. Bölümde ailenin yararlanacağı sosyal hakların neveleri düzenlenir. Bunlar, mukayeseli etüdlere çıkarabildiğimiz bilgilere göre, Dünya ülkelerinde zengin uygulaması olan haklardır, bir kaç örnek verirsek²²:

1. Genç çiftlere evlenme yardımları
2. Kira veya konut yapma yardımları
3. Gıda yardımları
4. Dışarıda çalışmayan ev kadınlarına yardımlar
5. Aile ödenekleri şeklinde yapılan, doğum öncesi ve doğum sonrası yardımları
6. Çocuğun okuma masraflarına yapılan yardımlar
7. Ailedeki sakat çocukların eğitim ve öğrenimi yardımları
8. Yaşlı eşlere yapılan yardımlar
9. Hastalık, sakatlık hallerinde yapılan çeşitli yardımlar
10. Askere alınan eşin ailesine yardım
11. Farklı meslek gruplarına mensup ailelerin özelliklerine göre yapılacak yardımlar.

III. Bölümde bu yardımlar için ayrılacak fon, yardım nisbetleri ve ödeme ile ilgili hükümler yer alır.

IV. Bölümde de uygulamayı sağlayacak kuruluşa ait hükümler bulunur²³.

²² Bkz. Family Allowances, International social security Association, XIV th General Meeting, İstanbul, September 1961.

²³ Bu kuruluş, Sosyal Yardım Bakanlığının bünyesinde bulunan ve 225 sayılı Kanunla kurulmuş olan (md. 1/b). Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü'nden ayrı olmalıdır. Zira, adı geçen maddeye göre, bu Genel müdürlüğün görevi çok yaygındır: «Her türlü sosyal yardım ve sosyal güvenlik hizmetlerini düzenlemek, korunmaya muhtaç çocuklarla sakatlar ve ihtiyarların bakım, yetiştirme ve rehabilitasyonu ve çalışma gücünden yoksun fakir kimselerin sosyal güvenliğini sağlamak ve sosyal hizmetler Enstitüsünün idari ve bilimsel işlerini kovalama ve denetimini yapmak». Oysa ki, «aile» nin korunması sorunu tek başına sayısız çözüm bekleyen meselelerle yüküldür. Bu bakımdan, «Aileye sosyal yardım Kanununu» yürütecek müte-hassis bir kuruluşa ihtiyaç olduğu kamınsındayız. Hiç şüphesiz, bu kanunun hazırlanmasında Ziraat Fakültesi Ev Ekonomisi Enstitüsü'nün; Hacettepe

Bu arada Genel Sigorta Kanununun hazırlanarak yukarıda yapımını teklif ettiğimiz aileye sosyal yardım kanunu ile ahenkli hale getirilmesi sorunların sigorta yardımı ile de çözümlenmesini kolaylaştırır.

Sonuç olarak, aileye yapılacak geniş sosyal yardımlar ülkemizde Medenî Kanuna göre kurulması gereken aileyi teşvik edecek ve imam nikâhı sorununun çözümlenmesine büyük katkıda bulunacaktır.

Türk toplumunu yüceltecek olan sınıhatli aileyi kurmak ve yaşatmakta, Anayasanın 35. md. si uyarınca ilgili kamusal ve özel kuruluşlara ve Devlet Yöneticilerine büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir. Bunların başarılmaması oranında türk toplumundaki aile sosyal ve ekonomik refaha yönelecek; aile hürriyetinin anlamı boş bir hukukî fikirden ibaret kalmıyacaktır.

Üniversitesi Aile Plânlaması Bölümü'nün, Sosyal Hizmetler Akademisi'nin, ve Özel kuruluşların, hususiyile aile sorunlarına eğilmiş olan Derneklerin büyük katkısı olabilir. Ancak, bunlar arasında koordinasyon bulunmadığını da belirtmek gerekir. Oysa ki, müşterek çalışmalar ülkemiz ailesinin sosyal yardımlara olan ihtiyacını ve buna paralel olarak hazırlanması gerekli kanunun yapımını sür'atle sağlamaya yarar.